

Чистов С. М.,

к.е.н., доцент,

ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»

ІНСТИТУЦІЙНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ ЯК ЧИННИК ЕКОНОМІЧНОГО І СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Економічний розвиток країни значною мірою залежить від ефективного функціонування суб'єктів господарювання. Вступаючи в економічні відносини на національному та глобальному ринках, підприємства з об'єктивних обставин здатні породжувати вади ринкового саморегулювання, які стають гальмом ефективного розвитку економічної системи. Наявність цих вад обумовлює необхідність державного регулювання економіки. Однак механізму державного регулювання економіки теж притаманні недоліки, які здатні викривлювати об'єктивні чинники функціонування ринків і тим самим створювати нестабільність економічного розвитку.

Застосування інструментів державного регулювання сприяє підвищенню результативності, якщо здійснюється на засадах стратегічного макроекономічного планування, яке передбачає побудову багаторівневого дерева цілей і визначення системи заходів, спрямованих на їхнє досягнення. Реалістичність досягнення цілей залежить від наявності економічних ресурсів.

Ресурси, що перебувають у розпорядженні держави, є зазвичай обмеженими. У кількісному виразі вони вимірюються часткою валового внутрішнього продукту, що перерозподіляється через державний і місцеві бюджети. В Україні ця частка становлює близько $\frac{1}{3}$. Враховуючи відносно невеликий абсолютний і відносний річний обсяг ВВП (6372 дол. США за ПКС 2005 р. на душу населення), Україна є державою з відносно обмеженим економічним потенціалом.

Незважаючи на актуальність формування в Україні інвестиційно-інноваційної моделі розвитку, обмеженість економічними ресурсами звужує можливості швидких структурних змін. Забезпечення перетворень у напрямку формування економіки, орієнтованої на виробництва п'ятого-шостого технологічних укладів, як ціль економічної політики у короткому проміжку часу є занадто складним завданням. Такі цілі мають бути завданнями довго-

строкового періоду. В найближчій перспективі актуальними стають цілі, пов'язані з інституційними перетвореннями.

Інституційні перетворення, що відбувалися протягом двох останніх десятиліть, мали стихійний характер. Вони не забезпечили добробут населення, економічне зростання та ефективність функціонування економіки, хоча за логікою мали бути спрямованими саме на ці цілі. Внаслідок інституційних реформ трансакційні витрати в різних галузях зросли з 10—20 до 30—50 % від рівня цін кінцевого споживача. Таке навантаження є занадто великим навіть для найрентабельніших економік світу.

Необхідність реформ у цьому напрямі обумовлена не лише кризовим станом, але й курсом України на європейську інтеграцію. Цей курс, на думку його прихильників, має забезпечити демократію, права і свободи людини, верховенства права, незалежність судової системи, розвиток громадянського суспільства. Зазначені цінності є суттєвим фактором економічного розвитку.

Економічна система попри свою самодостатність і автономність не може існувати у вакуумі, ізольовано від інших підсистем людського соціуму. Вона здатна ефективно функціонувати у межах певного соціального порядку при політичній стабільності і сприятливому зовнішньому середовищі за умов додержання спільних правил гри в усіх сферах суспільного життя, що має забезпечуватися державою. В умовах ресурсних обмежень держави соціальною базою динамічного розвитку країни є середній клас, орієнтований на самостійну економічну активність і відповідальність. Мотиваційним чинником діяльності суб'єктів господарювання є одержання прибутку. Цей фактор має бути усіяко врахований органами державної влади при здійсненні управлінських рішень.

Незважаючи на заходи уряду в напрямі дерегуляції підприємництва актуальними залишаються кроки, спрямовані на спрощення процедур ліцензування, відкриття і закриття бізнесу, звуження адміністративного державного контролю за діяльністю суб'єктів господарювання та реформування сфери надання адміністративних послуг. У цьому напрямі потребують зміни процедури, передбачені Законом України «Про засади державної регуляторної політики у сфері господарської діяльності», а також Податковим кодексом України.

Надмірний податковий тиск вкупі з неефективною інституційною базою регулювання підприємництва є основними причинами наявності тіньового сектору економіки. Хоча тінізація економіки має місце у багатьох навіть розвинених країнах світу, її масштаби в Україні з точки зору її частки у ВВП перевищують

допустимі норми. З настанням світової фінансово-економічної кризи обсяг тіньової економіки в Україні почав різко зростати. За даними Міністерства економічного розвитку і торгівлі України його масштаби становляють від 28—39 %. За іншими розрахунками цей показник ще вищий. Тінізацією охоплені ринок праці, фінансовий сектор, земельні відносини та ін. Ясна річ, детінізація економіки є одним з напрямів інституційних реформ. Крім того, детінізація економіки сприятиме збільшенню економічних ресурсів, спрямованих на фінансування суспільних (публічних) послуг, що надаються установами сектору загального державного управління (послуги в сфері освіти, науки, культури, мистецтва, забезпечення правопорядку та ін.).

Здійснення інфраструктурних проєктів, формування державних матеріальних резервів, забезпечення функціонування СЗДУ неможливе без здійснення державних закупівель товарів (робіт, послуг). Ефективне використання обмежених фінансових ресурсів потребує проведення конкурсного відбору виконавців державного замовлення. Основними проблемами при проведенні тендерів є порушення замовниками й виконавцями базових принципів функціонування економіки: конкуренції, прозорості, недискримінації та децентралізації. Серед порушників тендерного законодавства, на жаль, є державні замовники, що призводить до необ'єктивних результатів торгів і, як наслідок, неефективного використання державних фінансових ресурсів. Найбільш розповсюдженими порушеннями у сфері державних закупівель з боку розпорядників державних коштів є: укладання договору без проведення процедури закупівель; проведення торгів з обмеженою участю без погодження з уповноваженим органом; фальсифікація матеріалів проведення торгів, протоколів розкриття тендерних пропозицій, проведення тендеру з метою підвищення ціни закупівлі; укладання договорів закупівлі за цінами, вищими, ніж були в інших учасників торгів; створення умов для перемоги окремого виконавця шляхом зміни перед проведенням тендеру номенклатури закупівлі; необґрунтоване застосування процедури закупівлі одного учасника; уникнення процедури закупівлі шляхом роздвібнення її суми на частини та ін.

Важливим завданням державотворення і фактором економічного і соціального розвитку є участь інституцій громадянського суспільства в управлінні державними справами. У цьому напрямі проведено значну роботу. Прийнято Закон України «Про громадські об'єднання», що суттєво наблизив вітчизняне законодавство у даній сфері до європейських стандартів; внесено зміни до Бюджетного кодексу, за якими розширене коло таких об'єднань, що

матимуть змогу отримувати фінансову підтримку для реалізації проектів (програм, заходів), спрямованих на розв'язання важливих проблем державної та регіональної політики; функціонує електронне урядування тощо.

Залучення до державних управлінських рішень представників громадських об'єднань, науковців, експертів, а також здійснення громадського моніторингу за якістю адміністративних і соціальних послуг з часом матимуть позитивний вплив на соціально-економічний розвиток України.

Чмир О. С.,

д.е.н., професор,

Науково-дослідний економічний інститут

Міністерства економічного розвитку і торгівлі України

ПЕРЕХІД ДО ЕКОЛОГІЧНО ОРІЄНТОВАНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ПОЛІТИКИ

Досвід ряду країн світу, які реалізують курс на «зелену», ресурсоефективну, низьковуглецеву, екологічно орієнтовану економіку, а також прийняття цієї парадигми світовою спільнотою, дає підстави для початку відповідних дій в Україні.

Україна приєдналась до підсумкового документу Конференції ООН «Ріо+20» «Майбутнє, якого ми прагнемо», проголосила у Державній програмі розвитку внутрішнього виробництва до 2015 року стратегічні завдання і напрями екологізації й підвищення енергоефективності виробництва, визначила Основні засади (стратегію) державної екологічної політики на період до 2020 року та прийняла до виконання комплекс заходів з її реалізації, схвалила Стратегію залучення, використання та моніторингу міжнародної технічної допомоги і співробітництва з міжнародними фінансовими організаціями на 2013-2016 роки.

Разом із тим, несистемне (розрізнене) використання інструментів енергетичної, промислової, екологічної політики, які переважно мають вузьку спрямованість, призводить до їх недостатньої практичної результативності. Це не дозволяє ефективно регулювати обсяг і структуру попиту та пропозиції, належним чином орієнтувати підприємницьке середовище на вирішення основоположних завдань з підвищення продуктивності, ресурсоефективності, сформувати незаперечне верховенство екологічної безпеки й ресурсозберігаючих інноваційних технологій.